

**TARBIYA DARSLARINING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYANI
SHAKLLANTIRISHDAGI DIDAKTIK IMKONIYATLARI**

Menlibaeva Azima Oralbaevna

Nukus Davlat pedagogika instituti,

“Umumiy pedagogika” kafedrası katta o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada tarbiya darslarining o‘quvchilarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirishdagi didaktik imkoniyatlari ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilingan. Tadqiqotda tarbiya darslarining mazmuni, didaktik tamoyillari hamda interfaol ta’lim metodlarining kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishdagi o‘rni yoritilgan. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasida ta’lim tizimini takomillashtirishga qaratilgan islohotlar hamda mahalliy pedagog olimlarning ilmiy qarashlari asosida tarbiya darslarini tashkil etishning samarali yo‘llari ochib berilgan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, tarbiya darslarida shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, hamkorlik pedagogikasi, muammoli ta’lim va interfaol metodlardan tizimli foydalanish o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishning muhim didaktik omili hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: tarbiya darsi, kommunikativ kompetensiya, didaktik imkoniyatlar, kompetensiyaviy yondashuv, interfaol metodlar, pedagogik texnologiya, hamkorlik.

Аннотация: В данной статье с научно-педагогической точки зрения анализируются дидактические возможности уроков воспитания в формировании коммуникативной компетенции учащихся. В исследовании освещаются содержание уроков воспитания, их дидактические принципы, а также роль интерактивных методов обучения в развитии коммуникативной компетенции. Кроме того, на основе реформ, направленных на совершенствование системы образования в Республике Узбекистан, и научных взглядов отечественных ученых-педагогов раскрываются эффективные способы организации уроков воспитания. Согласно результатам исследования, систематическое применение на уроках воспитания личностно-ориентированного подхода, педагогики сотрудничества, проблемного обучения и интерактивных методов является важным дидактическим фактором в развитии коммуникативной компетенции учащихся.

Ключевые слова: урок воспитания, коммуникативная компетенция, дидактические возможности, компетентностный подход, интерактивные методы, педагогическая технология, сотрудничество.

Abstract: This article analyzes the didactic possibilities of upbringing lessons in forming students' communicative competence from a scientific and pedagogical perspective. The study highlights the content of upbringing lessons, didactic principles, and the role of interactive teaching methods in developing communicative competence. Additionally, based on the reforms aimed at improving the education system in the Republic of Uzbekistan and the scientific views of local educators, effective ways to organize upbringing lessons have

been revealed. According to the research results, the systematic use of student-centered learning, collaborative pedagogy, problem-based learning, and interactive methods in upbringing classes is an important didactic factor in developing students' communicative competence.

Keywords: *upbringing lesson, communicative competence, didactic opportunities, competency-based approach, interactive methods, pedagogical technology, cooperation.*

KIRISH

Mamlakatimizda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, ta'lim sifatini oshirish hamda o'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni shakllantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, umumiy o'rta ta'lim tizimida o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish bugungi kunning dolzarb pedagogik muammolaridan biridir. Chunki zamonaviy jamiyat sharoitida shaxsning muvaffaqiyatli faoliyati uning muloqot madaniyati, jamoada ishlash qobiliyati, fikrini aniq va asosli bayon eta olishi hamda boshqalar bilan samarali hamkorlikni yo'lga qo'ya olishi bilan belgilanadi.

Shu nuqtai nazardan, Tarbiya fani o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy kamoloti bilan bir qatorda kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish uchun ham muhim didaktik imkoniyatlarga ega. Mazkur fan mazmunida muloqot madaniyati, ijtimoiy munosabatlar, fuqarolik mas'uliyati, bag'rikenglik, hamkorlik va milliy qadriyatlarga oid mavzularning keng yoritilishi o'quvchilarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirish uchun qulay pedagogik muhit yaratadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risida"gi Farmonida har bir insonga o'z salohiyatini ro'yobga chiqarish uchun munosib sharoit yaratish, ta'lim sifatini xalqaro standartlar darajasiga olib chiqish, pedagoglarning kasbiy salohiyatini oshirish hamda kompetensiyaviy yondashuvni rivojlantirish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan[1]. Mazkur strategiya tarbiya darslari mazmunini takomillashtirish va o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish uchun zarur metodik asoslarni yanada mustahkamlaydi.

Asosiy qism: Tarbiya darslari o'quvchilarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirish uchun keng didaktik imkoniyatlarga ega. Ushbu imkoniyatlar, avvalo, fan mazmunining hayotiy vaziyatlar bilan uzviy bog'liqligi, o'quvchilarni erkin fikr bildirishga yo'naltirishi hamda hamkorlik faoliyatiga asoslanishi bilan izohlanadi.

Didaktik imkoniyatlarning birinchi yo'nalishi – ta'lim mazmunining kommunikativ yo'naltirilganligidir. Tarbiya fanida do'stlik, oilaviy qadriyatlar, Vatanga sadoqat, bag'rikenglik, huquqiy madaniyat, media madaniyat va ekologik madaniyat kabi mavzular o'quvchilarning o'z fikrini erkin ifodalashi, muhokama olib borishi va muloqot madaniyatini egallashiga xizmat qiladi.

Ikkinchi muhim imkoniyat – interfaol didaktik metodlardan foydalanishdir. Debat, munozara, "Aqliy hujum", "Keys-stadi", "Rolli o'yin", "Loyiha metodi" va "FSMU" texnologiyalari o'quvchilarning nutqiy faolligini oshirib, ularni dalillarga asoslangan fikr bildirishga o'rgatadi. Bunday metodlar ta'lim jarayonini o'quvchi markazli tashkil etishga xizmat qiladi.

N.A. Muslimov kompetensiyaviy yondashuvni shaxsning nazariy bilimlarni amaliy faoliyatda samarali qo‘llash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik yondashuv sifatida izohlaydi[2]. Olimning fikricha, ta'lim jarayoni o‘quvchini faol bilish subyekti sifatida shakllantirishi, mustaqil fikrlash, hamkorlik va muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirishga yo‘naltirilishi lozim. Mazkur yondashuv tarbiya darslarida kommunikativ kompetensiyani shakllantirishning didaktik asoslaridan biri hisoblanadi.

O.Q. Tolipovning ta'kidlashicha, pedagogik texnologiya ta'lim jarayonini oldindan loyihalash, tashkil etish va kafolatlangan natijaga erishishga xizmat qiladigan izchil pedagogik faoliyat tizimidir[3]. Olim ta'lim samaradorligini oshirishda o‘quvchining bilish faolligini kuchaytiruvchi, mustaqil fikrlashini rivojlantiruvchi hamda hamkorlikdagi faoliyatini tashkil etuvchi metodlardan foydalanish muhimligini qayd etadi. Shu nuqtai nazardan, tarbiya darslarida interfaol pedagogik texnologiyalarni qo‘llash o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish uchun qulay didaktik imkoniyat yaratadi.

M. Usmonboyevaning ta'kidlashicha, shaxsga yo‘naltirilgan ta'lim texnologiyalari ta'lim oluvchining individual xususiyatlari, ehtiyojlari va qobiliyatlarini hisobga olgan holda uning bilish faolligini rivojlantirishga xizmat qiladi. Olim ta'lim jarayonida har bir o‘quvchining mustaqil fikrlashi, erkin faoliyat yuritishi va o‘z imkoniyatlarini namoyon etishi uchun pedagogik sharoit yaratish zarurligini alohida ta'kidlaydi[3]. Mazkur yondashuv tarbiya darslarida o‘quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash hamda ularning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish uchun muhim didaktik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Sh. Sharipovning ta'kidlashicha, ta'lim jarayoniga innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish o‘quvchilarning ijodiy va mustaqil fikrlashini rivojlantirish, ularning bilish faolligini oshirish hamda ta'lim samaradorligini ta'minlashning muhim omili hisoblanadi. Olim ta'lim jarayonini o‘quvchi shaxsiga yo‘naltirish, uni faol bilish subyekti sifatida rivojlantirish zarurligini alohida qayd etadi[5]. Mazkur yondashuv tarbiya darslarida o‘quvchilarning muloqot madaniyatini, hamkorlikda ishlash ko‘nikmalarini va kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish uchun muhim didaktik asos bo‘lib xizmat qiladi.

R.H. Jo‘rayev didaktik ta'minot sifatini ta'lim samaradorligini belgilovchi muhim omil sifatida baholab, darsliklar, topshiriqlar va metodik vositalarning o‘zaro uyg‘unligi o‘quvchilarda tayanch kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qilishini qayd etadi[6]. Shu nuqtai nazardan, tarbiya darslarini zamonaviy didaktik materiallar bilan boyitish kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

O‘tkazilgan nazariy tahlillar asosida tarbiya darslarining kommunikativ kompetensiyani shakllantirishdagi didaktik imkoniyatlari quyidagi yo‘nalishlarda namoyon bo‘lishi aniqlandi:

Didaktik imkoniyat	Kommunikativ kompetensiyaga ta'siri
Interfaol metodlar	Erkin fikr bildirish va bahs yuritish ko‘nikmalarini rivojlantiradi
Hamkorlikda o‘qitish	Jamoda ishlash va muloqot madaniyatini shakllantiradi

Muammoli vaziyatlar	Tanqidiy fikrlash va dalillash ko‘nikmalarini rivojlantiradi
Raqamli ta'lim vositalari	Axborot almashish va zamonaviy kommunikatsiya madaniyatini rivojlantiradi
Refleksiya	O‘z fikrini baholash va takomillashtirishga xizmat qiladi

Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, tarbiya darslarining didaktik imkoniyatlaridan tizimli foydalanish o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda muhim pedagogik omil hisoblanadi.

Xulosa: Tadqiqot natijalari tarbiya darslari o‘quvchilarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirish uchun keng didaktik imkoniyatlarga ega ekanligini ko‘rsatdi. Tarbiya fani mazmunining hayotiy vaziyatlar bilan uyg‘unligi, interfaol metodlarning qo‘llanilishi hamda shaxsga yo‘naltirilgan ta'lim yondashuvi o‘quvchilarning muloqot madaniyati, erkin fikrlashi va hamkorlikda ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, tarbiya darslarining didaktik imkoniyatlaridan maqsadli va tizimli foydalanish o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish, ularning ijtimoiylashuvi hamda ta'lim sifatini oshirishning muhim pedagogik omili hisoblanadi. Tadqiqot natijalari umumiy o‘rta ta'lim maktablarida tarbiya darslarini tashkil etish metodikasini takomillashtirish hamda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan keyingi ilmiy izlanishlar uchun nazariy va amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF–158-son "O‘zbekiston – 2030" strategiyasi to‘g‘risida"gi Farmoni.
2. Muslimov N.A. Kasb ta'limi o‘qituvchisini kasbiy shakllantirishning nazariy-metodik asoslari. – Toshkent: Fan, 2007.
3. Tolipov O.Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2006.
4. Sharipov Sh.S. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2015.
5. Jo‘rayev R.H. Ta'lim menejmenti. – Toshkent: Fan, 2008.